

Poljoprivreda kao pokretač rasta i razvoja Republike Hrvatske

Pisačić, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:488269>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-27**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera

Ekonomski fakultet u Osijeku

Stručni studij Računovodstvo

Matea Pisačić

**POLJOPRIVREDA KAO POKRETAČ RASTA I RAZVOJA
REPUBLIKE HRVATSKE**

Završni rad

Osijek, 2020.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera
Ekonomski fakultet u Osijeku
Stručni studij Računovodstvo

Matea Pisačić

**POLJOPRIVREDA KAO POKRETAČ RASTA I RAZVOJA
REPUBLIKE HRVATSKE**

Završni rad

Kolegij: Ekonomika narodnog gospodarstva

JMBAG: 0010220321

e-mail: matea.pisacic@gmail.com

Mentor: izv. prof. dr. sc. Dražen Čučić

Osijek, 2020.

Josip Juraj Strossmayera University of Osijek
Faculty of Economics in Osijek
Professional Study of accounting

Matea Pisačić

**AGRICULTURE AS A INITIATOR OF GROWTH AND
DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF CROATIA**

Final paper

Osijek, 2020.

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. izjavljujem da sam autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta: Matea Pisačić

JMBAG: 0010220321

OIB: 90245902134

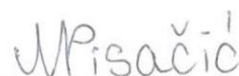
e-mail za kontakt: matea.pisacic@gmail.com

Naziv studija: Stručni studij Računovodstvo

Naslov rada: Poljoprivreda kao pokretač rasta i razvoja Republike Hrvatske

Mentor rada: izv. prof. dr. sc. Dražen Ćućić

U Osijeku, 2020. godine

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Ekološka poljoprivreda u Republici Hrvatskoj	2
2.1. Povijesni razvoj ekološke proizvodnje u Republici Hrvatskoj	4
2.2. Obilježja	7
2.3. Uloga i značaj.....	7
3. Ekološka poljoprivredna proizvodnja.....	9
3.1. Tržište ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda	11
3.2. Mogućnosti financiranja.....	13
3.3. Pozitivne i negativne strane.....	14
4. Stanje ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj	16
4.1. Globalni rast i razvoj	21
4.2. Održivost i smjernice za daljnji razvoj ekološke poljoprivrede	22
5. Zaključak	24
Popis tablica, slika i grafikona	27

Poljoprivreda kao pokretač rasta i razvoja Republike Hrvatske

SAŽETAK

Rad je pokazao da se ekološka poljoprivreda u Republici Hrvatskoj razvija zadovoljavajućim tempom. Uz Bugarsku, Hrvatska ima najbrži rast ekološke poljoprivrede u Europskoj uniji. Gledajući statističke podatke, može se dobiti prividan dojam da poljoprivreda nije važna gospodarska djelatnost za Hrvatsku s obzirom na to da u BDP-u sudjeluje oko 2%, a ekološka poljoprivreda oko 0,2% dok neke druge djelatnosti sudjeluju sa puno više. Međutim, poljoprivreda je djelatnost koja je usko povezana sa čitavim nizom drugih djelatnosti. Također, poljoprivreda značajno utječe i na zaposlenost. Stoga je teško procijeniti precizan učinak poljoprivrede na rast i razvoj bilo kojeg gospodarstva. Ipak, neosporno je da je poljoprivreda sve veći pokretač rasta i razvoja u Hrvatskoj, pa tako i ekološka poljoprivreda koja iz godine u godinu bilježi sve bolje pokazatelj, kao npr. broj ekoloških proizvođača, broj ekoloških površina za proizvodnju, broj ekoloških proizvoda, itd. To je moguće i iz razloga što postoji potražnja za proizvodima ekološke poljoprivrede, što pokazuje da potrošači imaju razvijenu svijest o važnosti i prednostima ekološke poljoprivrede.

Agriculture as a initiator of growth and development of the Republic of Croatia

ABSTRACT

The paper showed that organic agriculture in the Republic of Croatia is developing at a satisfactory pace. Along with Bulgaria, Croatia has the fastest growth in organic farming in the European Union. Looking at the statistics, one can get the apparent impression that agriculture is not an important economic activity for Croatia, given that agriculture participate about 2% in GDP and organic agriculture about 0.2%, while some other activities participate with much more. However, agriculture is an activity that is closely related to a whole range of other activities. Agriculture also has a significant impact on employment. It is therefore difficult to assess the precise impact of agriculture on the growth and development of any economy. However, it is indisputable that agriculture is a growing driver of growth and development in Croatia, as well as organic agriculture, which from year to year records better indicators, such

as the number of organic producers, the number of organic production areas, the number of organic products, etc. This is also possible because there is a demand for organic farming products, which shows that consumers have a developed awareness of the importance and benefits of organic farming.

1. Uvod

Opće je poznato da je Hrvatska vrlo pogodna zemlja za obavljanje poljoprivredne djelatnosti. Povijest poljoprivrede u svijetu stara je gotovo kao i civilizacija, a također je stara i povijest poljoprivrede u Hrvatskoj. Za mnoge zemlje poljoprivreda je jedan od pokretača rasta i razvoja, no kako bi to bilo moguće mora postojati dobar strateški okvir i država mora visoko vrednovati poljoprivredu kao djelatnost.

Poljoprivreda je važna djelatnost iz mnogo različitih razloga. Prije svega, poljoprivrednom djelatnošću osigurava se dovoljna količina hrane, potiče gospodarska aktivnost i zapošljavanje u ruralnim područjima. Iako Hrvatska ima apsolutno sve preduvjete za snažnu poljoprivrednu djelatnost, velik broj poljoprivrednih proizvoda dolazi iz uvoza.

U posljednje vrijeme raste gospodarski značaj poljoprivrede u Hrvatskoj. To je potpomognuto i činjenicom da je Hrvatska od 2013. godine članica Europske unije te tako sudjeluje u zajedničkoj poljoprivrednoj politici. Važnost poljoprivrede očituje se i u tome što je poljoprivreda povezana sa brojnim drugim djelatnostima i područjima kao što su skladištenje, transport, prodaja, marketing, turizam, itd. Dakle, osim direktnih učinaka na rast i razvoj, postoje i ti drugi, indirektni učinci.

U posljednje vrijeme je naglašen i razvoj ekološke poljoprivrede u svijetu, a posebno i u Hrvatskoj koja je jedna od država sa najbržim rastom takve vrste poljoprivrede u Europskoj uniji. Ovaj rad bavi se poljoprivredom kao pokretačem rasta i razvoja Republike Hrvatske, sa naglaskom na ekološku poljoprivredu i njene odrednice. Cilj rada proučiti je ulogu i važnost ekološke poljoprivrede te njen utjecaj na rast i razvoj. Struktura rada podijeljena je na pet različitih cjelina. Nakon uvoda, slijedi poglavlje u kojem se u općenitom smislu proučava ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj. Treće poglavlje bavi se ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom, dok četvrto analizira stanje ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj. U petom poglavlju iznosi se zaključak, nakon kojeg još slijedi popis literature te tablica, slika i grafikona korištenih u radu.

2. Ekološka poljoprivreda u Republici Hrvatskoj

Poljoprivreda je jedna od najstarijih djelatnosti uopće. Jednostavno rečeno, poljoprivreda je proizvodnja tvari za čovjekovu prehranu, ishranu životinja te drugih tvari koji se dobivaju uzgojem biljki i životinja.

U Republici Hrvatskoj (u daljnjem tekstu: RH) poljoprivredna djelatnost obuhvaća bilinogojstvo, stočarstvo i s njima povezane uslužne djelatnosti, u skladu sa skupinama 01.1, 01.2, 01.3, 01.4, 01.5 i 01.6 Nacionalne klasifikacije djelatnosti – NKD 2007 (Zakon o poljoprivredi, 2018).

Prema NKD-u 2007. odjeljak koji se odnosi na poljoprivredu uključuje dvije temeljne djelatnosti: biljnu proizvodnju i stočarsku proizvodnju, tako što uključuje uzgoj jednogodišnjih usjeva, uzgoj višegodišnjih usjeva, uzgoj sadnog materijala i ukrasnog bilja, uzgoj stoke, peradi i ostalih životinja, mješovitu proizvodnju te pomoćne djelatnosti u poljoprivredi i djelatnosti koje se obavljaju nakon žetve usjeve (Nacionalna klasifikacija djelatnosti, 2007). Navedene skupine dijele se na daljnje podskupine, stoga je poljoprivredu kao djelatnost moguće promatrati kroz različita područja.

Jedno od njih je i ekološka proizvodnja u poljoprivredi (tzv. eko-poljoprivreda) koja u posljednje vrijeme dobiva sve veći značaj. „Ekološka proizvodnja sveobuhvatan je sustav upravljanja poljoprivrednim gospodarstvima i proizvodnjom hrane koji ujedinjuje najbolju praksu u pogledu okoliša i klime, visoku razinu biološke raznolikosti, očuvanje prirodnih resursa, primjenu visokih standarda za dobrobit životinja i proizvodnih standarda koji su u skladu s potražnjom sve većeg broja potrošača za proizvodima proizvedenim uz primjenu prirodnih tvari i procesa. Pridržavanje visokih standarda u području zdravlja, okoliša i dobrobiti životinja pri proizvodnji ekoloških proizvoda svojstveno je visokoj kvaliteti tih proizvoda“ (<https://poljoprivreda.gov.hr/ekoloska/199>).

Poljoprivreda je kao djelatnost u uskoj vezi sa zaštitom prirode i okoliša. Ekološka proizvodnja nastoji potencirati pozitivne utjecaje i smanjiti negativne utjecaje koje proizlaze iz te povezanosti. Npr., „poljoprivreda je gospodarski sektor koji se nalazi u uskoj međuovisnosti s klimom i značajan je dionik u klimatskim promjenama. Također, poljoprivreda je značajan

čimbenik u ukupnoj bilanci negativnih sektorskih utjecaja na klimatske promjene pa se analogijom dolazi do izvjesnoga paradoksa: poljoprivreda, hraniteljica čovječanstva, može postati neposredna opasnost za čovječanstvo“ (Jug, 2016:67).

Tradicionalna (konvencionalna) poljoprivreda iziskuje velika ulaganja koja su neodrživa ali koja imaju i negativan utjecaj na okoliš, životinjski i biljni svijet, društvo, i dr.. Ekološka proizvodnja u poljoprivredi treba poštovati načela održivog razvoja.

„U posljednjem desetljeću ideja održivosti postala je vodeća ideja novog teorijskog diskursa o održivom razvoju. O njoj se raspravlja pod sintagmom 'održivi razvoj'“ (Cifrić, 2002:40). Održivi razvoj se definira kao „uporaba resursa u sadašnjosti na način koji omogućava daljnje poslovanje u budućnosti. Dakle, održivost je razvoj koji omogućava zadovoljavanje potreba sadašnjih generacija, a bez ugrožavanja potreba budućih generacija“ (Knežević, Sukser i Renko, 2012:3). „S aspekta zaštite okoliša poželjno je da se ona usmjeri na proizvodnju hrane načinom koji se danas zove održiva poljoprivreda, a uključuje održivo gospodarenje tlom i integralnu zaštitu bilja“ (Pintarić, Dolorec i Štambuk, 1996:207).

Kao što je bilo vidljivo iz definicije ekološke proizvodnje, naglasak je stavljen i na dobrobit životinjskog i biljnog svijeta. Velike monokulture proizvodnih površina dovode do nestajanja različitih staništa, zajednica životinja i biljaka. Poznato je pak da su određene životinjske i biljne vrste važne za poljoprivrednu proizvodnju, stoga takva konvencionalna poljoprivreda zapravo šteti i samoj poljoprivredi, pa na koncu i čitavoj ljudskoj zajednici i društvu. Najveći problem za biljni i životinjski svijet predstavlja opterećenje okoliša te onečišćenje tla.

„Opterećenjem okoliša kao cjeline, nije pošteđena niti jedna od njegovih sastavnica, što je dovelo do oštećenja i samog tla koje predstavlja važnu komponentu čovjekova okoliša i danas privlači sve veću pozornost. Ozbiljnost ovog problema ogleda se u činjenici da onečišćenje i uništavanje tla može imati za posljedicu negativne učinke i na ostale dijelove ekosustava kao npr. hidrološki režim okoliša, raznolikost biljnih i životinjskih vrsta i tome slično“ (Sofilić, 2014:7).

Negativan utjecaj na prirodu i okoliš imaju i intenzifikacija i napuštanje poljoprivrede. Intenzifikacija poljoprivrede odnosi se na pojačanu poljoprivrednu proizvodnju, što samo po

sebi nije loše, no samo onda kada se provodi na planiran i sustavan način koji uvažava međuodnose poljoprivrede i prirode i okoliša, ali i tržišne mehanizme te njihove zakonitosti.

S druge strane, postoji napuštanje poljoprivrede koje je potaknuto procesima industrijalizacije i urbanizacije. „Kosidbom, napasanjem stoke, sijanjem usjeva, sadnjom voćaka i vinograda, održavanjem živica, suhozida i lokvi, razmnožavanjem sjemena i stočnog podmlatka - poljoprivrednici su stoljećima bili istinski čuvari biološke raznolikosti“ (Pokos, 2016:4). Ukoliko se sve manje ljudi bavi poljoprivredom, dolazi do narušavanja eko-sustava.

Sve opisane pa i brojne druge probleme ekološka proizvodnja u poljoprivredi nastoji izbjeći ili umanjiti. Ekološka proizvodnja u poljoprivredi relativno je novija pojava s obzirom na stare korijene poljoprivrede kao djelatnosti, a kojoj se sve više pažnje počelo pridodavati ulaskom RH u Europsku uniju (u daljnjem tekstu: EU). Ipak, moguće je izdvojiti određena razdoblja u razvoju ekološke poljoprivrede u RH.

2.1. Povijesni razvoj ekološke proizvodnje u Republici Hrvatskoj

U posljednjih nekoliko desetljeća dolazi do porasta interesa za ekološkom poljoprivredom na globalnoj, pa tako i na nacionalnoj razini. Moguće je izdvojiti tri razdoblja razvoja ekološke proizvodnje u RH (Grahovac, 2005:153). Prvo je razdoblje do 1991. godine.

„Početci razvoja ekološke poljoprivrede vezani su za entuzijaste koji su vlastitim primjerom pokazali da postoji mogućnost proizvodnje ekoloških poljoprivrednih proizvoda. Sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog stoljeća pojavilo se i nekoliko agronomskih stručnjaka koji su svojim djelovanjem nastojali upoznati širu javnost s temeljnim odrednicama ekološke poljoprivrede“ (Petljak, 2011:384).

Nakon tog razdoblja slijedi razdoblje od 1991. do 2001. godine. Domovinski rat utjecao je na smanjenju industrijalizaciju u poljoprivredi, zbog čega su mnogi prirodni resursi ostali sačuvani. Zbog dobrih agrarnih karakteristika RH je prepoznata kao zemlja koja ima velik potencijal za razvoj ekološke poljoprivrede. „To je razdoblje kada su se na tržištu pojavile prve specijalizirane prodavaonice takozvane zdrave hrane, osnovane su brojne udruge za ekološku poljoprivredu i Savez za biološko organsko gospodarenje (BIOS)“ (Petljak, 2011:384).

Iako su prodavaonice tzv. zdrave hrane imale oskudnu ponudu, uglavnom uvoznih proizvoda po visokim cijenama, one su utjecale na približavanje takvih proizvoda potrošačima. Na daljnji razvoj ili poticaj razvoju ekološke proizvodnje u poljoprivredi utjecaj su imale i različite udruge za ekološku poljoprivredu koje su počele nastajati te promovirati ekološku poljoprivredu putem različitih aktivnosti kao što su seminari, sajmovi, izložbi, i sl.

Spomenuti BIOS osnovan je 1991. godine a glavni razlog nastanka je bio ujedinjenje udruga u krovnu organizaciju koja je bila zadužena za usmjeravanje i koordiniranje udruga unutar te organizacije. Smatra se kako je BIOS bitno doprinio razvoju ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj, posebno izradom prvih cjelovitih smjernica za ekološku poljoprivredu (Grahovac, 2005:153-154).

Valja spomenuti i osnivanje Hrvatskog zavoda za poljoprivrednu savjetodavnu službu (u daljnjem tekstu: HZPSS) 1997. godine. „Odjel za ekološku poljoprivrednu proizvodnju pri HZPSS-a osnovan je 2001. godine. Ukoliko postoje nejasnoće vezane za ekološku proizvodnju, domaći proizvođači mogu kontaktirati savjetnike za ekološku proizvodnju pri područnim službama HZPSS-a. U ovom razdoblju tek se počinje stvarati tržište ekoloških prehrambenih proizvoda u Hrvatskoj, čija je važnost na nacionalnoj razini tada još uvijek bila marginalizirana“ (Petljak, 2011:385).

Posljednje razdoblje traje od 2001. godine pa do danas. Ono je obilježeno stvaranjem i razvojem institucionalnog i zakonodavnog okvira ekološke proizvodnje. U tom su razdoblju ruralni prostori u RH podlijevali deruralizaciji i deagrariaciji te je struktura sela i seoske zajednice bila vrlo narušena (Gugić i dr., 2017:21).

Deruralizacija se odnosi na proces napuštanja sela kao mjesta stanovanja, odnosno proces smanjenja seoskog stanovništva. Deagrariacija je naziv za spomenuto napuštanje poljoprivredne djelatnosti. Smatralo se kako bi ekološka poljoprivreda mogla biti jedan od faktora sprečavanja tih pojava, a koji bi mogao potaknuti i stvaranje stabilnosti društvenih i prirodnih sustava. Ekološka proizvodnja bila je motivirana različitim razlozima, poput dobivanja kontrole nad resursima, povećanja kvalitete života, ali i različitih ekonomskim razlozima.

„Razdoblje od 2001. godine do danas obilježava donošenje Zakona o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda i povećana uloga države u razvoju ekološke poljoprivrede zbog čega ona doživljava ubrzani razvoj. Uloga države osobito je važna i zbog donošenja Zakona o državnoj potpori u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu, kojim je definirana vrsta i visina državnih potpora i naknada u poljoprivredi, osobe koje ostvaruju pravo na državne potpore i naknade za ekološku proizvodnju ili određene proizvode iz ekološke proizvodnje te način njihova osiguranja i korištenja“ (Petljak, 2011:385).

Danas su odredbe, pa i nazivi zakona u nešto drugačijem obliku jer ih je trebalo uskladiti sa zakonodavstvom EU. Za razdoblje 2011.-2016. godine bio je aktivan i Akcijski plan razvoja ekološke proizvodnje u RH.

Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede označava vrlo važan korak naprijed u potpori nacionalnoj ekološkoj proizvodnji hrane. Osnovni cilj bio je povećanje udjela površina pod ekološkom poljoprivredom u ukupnim poljoprivrednim površinama u Hrvatskoj do 2016. godine na 8%. Temelj ovakve projekcije razvoja je zabilježeni trend porasta površina pod ekološkom poljoprivredom u Hrvatskoj u razdoblju od 2006.-2009. godine od prosječno 33% godišnje, odnosno s 6.008 ha u 2006. na 14.193 ha poljoprivrednog zemljišta u 2009. godini (Akcijski plan razvoja ekološke proizvodnje u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2011.-2016., 2011.)

U današnje vrijeme postoje mjere i potpore za poticanje i očuvanje ekološke proizvodnje. Te se mjere provode u okviru Programa ruralnog razvoja RH 2014.-2020. Jedna od njih je i mjera 11 „Ekološki uzgoj“. Mjera se odnosi na ekološku proizvodnju, koja objedinjuje sva načela zaštite prirode i okoliša te živih vrsta s proizvodnim standardima koji trebaju odgovoriti trendovima u potražnji. Iz ovog kratkog pregleda povijesnog razdoblja može se zaključiti da je ekološka poljoprivreda kroz godine napredovala i razvijala se, kako bi dobila današnja obilježja.

2.2. Obilježja

Obilježja ekološke poljoprivrede u RH ovise o tome u kojem se razdoblju ona promatraju. Sukladno prethodno iznesenim podacima, može se reći da je obilježje od samostalnosti RH pa do 2001. godine pojava prvih specijaliziranih prodavaonica, kao i porast broja udruga koje aktivno promiču načela ekološke poljoprivrede.

Obilježja ekološke poljoprivrede od 2001. godine pa do danas su porast broja proizvođača, ekoloških površina, potpora za poljoprivrednike, što je sve zapravo rezultat povećane uloge države u subvencioniranju domaćih proizvođača ekoloških proizvoda. To će se kasnije pokazati na statističkim podacima.

Otežavajuća okolnost cjelokupne analize ekološke poljoprivrede u RH je ta što Državni zavod za statistiku (u daljnjem tekstu: DZS) nije pratio ekološku poljoprivredu kao zasebnu djelatnost sve do 2013. godine. Takvo praćenje vjerojatno je potaknuto članstvom u EU koja već duže vrijeme vrednuje i ulaže u ekološku poljoprivredu. Do 2013. godine podatci o ekološkoj poljoprivredi koji su se mogli pronaći često su bili zastarjeli. U tom razdoblju, „podatci Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja mogu se smatrati pouzdanima, jer unutar Ministarstva postoji Odjel za ekološku i održivu poljoprivredu koji vodi Upisnike. Međutim postoji nesrazmjer između stvarnog i evidentiranog stanja u ekološkoj poljoprivredi, uobičajen za statistička praćenja ekološke poljoprivrede zbog vremena potrebnog za dostavljanje i evidenciju podataka“ (Petljak, 2011:392).

U svakom slučaju, danas postoje statistički podatci preko kojih je moguće pratiti razvoj, trendove, pa tako i obilježja hrvatske ekološke poljoprivrede i oni će poslije biti proučeni. Generalno se može reći da postoji povećani interes poljoprivrednika za ekološku proizvodnju, ali i potrošača za ekološke proizvode, što je rezultat različitih hrvatskih i europskih poljoprivrednih politika, posebno onih koje se odnose na potpore.

2.3. Uloga i značaj

S obzirom na sve izneseno u radu, jasno je da rastu i uloga i značaj ekološke poljoprivrede u RH (što će biti argumentirano i statističkim podacima). Uloga i značaj ekološke proizvodnje u poljoprivredi, odnosno, ekološke poljoprivrede uopće, razlikuju se od uloge i značaja konvencionalne poljoprivrede. „Naime, konvencionalna poljoprivreda podrazumijeva određeni sustav proizvodnje i trgovine, s mnogo posredničkih uloga (zbog masovne

produkcije), a ekološka poljoprivreda zapravo dovodi u pitanje sustav (razmišljanja i) proizvodnje koji uzima zdravo za gotovo proizvodnju izobilja i konzumentske navike“ (Puđak i Bokan, 2011:144).

„Konvencionalna poljoprivredna proizvodnja pretvorila je polja u određeni oblik industrijske proizvodnje, s ciljem postizanja što većih prinosa. Takav pristup zasniva se na neracionalnoj upotrebi energije i kemikalija, što je dovelo do opasnih ekoloških posljedica i iscrpljivanja neobnovljivih prirodnih izvora, zbog čega su nestale mnoge biljne i životinjske vrste i njihova staništa. Današnja konvencionalna poljoprivredna proizvodnja se uz industriju i promet, smatra velikim onečišćivačem okoliša, zraka i pitke vode. Osim izravnog onečišćenja okoliša, konvencionalna poljoprivreda uzrok je i drugih ekoloških degradacija, smanjenja biološke raznolikosti, erozije tla i gubitka humusa, salinizacije tla, eutrofikacije voda i drugo“ (Ministarstvo poljoprivrede, 2018).

Uloga i značaj ekološke poljoprivrede potpuno je drugačija. Ekološka proizvodnja u poljoprivredi zapravo ima dvostruku ulogu. S jedne strane opskrbljuje tržište i potrošače ekološkim proizvodima, što ima različite implikacije, npr. ekonomske, zdravstvene i sl. S druge strane, ekološka proizvodnja i poljoprivreda doprinose zaštiti okoliša, dobrobiti životinja te ruralnom razvoju.

Konvencionalna poljoprivreda uglavnom se promatrala kao dobavljač sirovina za industriju. U takvom gledištu prevladava ekonomski aspekt poljoprivrede. No, jasno je da poljoprivreda kao djelatnost ima različite uloge u društvu. U konačnici, ona nudi i određena javna dobra i usluga. Uz sve one aspekte konvencionalne poljoprivrede, uloga ekološke poljoprivrede je i doprinijeti zaštiti okoliša, dobrobiti životinja i sigurnosti hrane, a i dati doprinos ruralnom razvoju koji je u današnje vrijeme otežan. Iako to sve zvuči lijepo, ekološka poljoprivreda, uključujući proizvodnju, a posebno distribuciju i prodaju, često nije jednostavna. O tome će više govora biti u poglavljima gdje će se opisati prednosti i nedostaci ekološke poljoprivrede.

3. Ekološka poljoprivredna proizvodnja

Ekološka poljoprivredna proizvodnja poljoprivredna je proizvodnja sukladna ekološkim načelima. To je „sveobuhvatni sustav upravljanja poljoprivrednim gospodarstvima i proizvodnjom hrane koji ujedinjuje najbolju praksu zaštite okoliša, visoku razinu biološke raznolikosti, očuvanje prirodnih resursa, primjenu visokih standarda za dobrobit životinja i proizvodne metode koje su prikladne s obzirom na to da neki potrošači prednost daju proizvodima proizvedenim uz primjenu prirodnih tvari i procesa“ (Uredba vijeća (EZ), 2007).

Već je naglašena njena dvostruka uloga. Ekološka proizvodnja treba ostvariti određene ciljeve, ali i biti temeljena na određenim načelima. Opći ciljevi ekološke proizvodnje su sljedeći (Uredba vijeća (EZ), 2007):

- „uspostaviti održivi sustav upravljanja poljoprivredom koji:
 - omogućuje poštovanje prirodnih sustava i ciklusa te održavanje i poboljšavanje zdravlja tla, bilja i životinja i ravnoteže između njih;
 - doprinosi visokoj razini biološke raznolikosti;
 - u kojem se odgovorno koristi energija i prirodni resursi kao što su voda, tlo, organske tvari i zrak;
 - poštuje visoke standarde o dobrobiti životinja i prije svega zadovoljava ekološke potrebe životinja ovisno o vrsti kojoj pripadaju;
- težiti proizvodnji proizvoda visoke kvalitete;
- težiti proizvodnji niza različitih vrsta prehrambenih i drugih poljoprivrednih proizvoda koji su u skladu s potražnjom potrošača za proizvodima proizvedenim primjenom postupaka koji nisu štetni za okoliš, zdravlje ljudi te zdravlje bilja, odnosno zdravlje i dobrobit životinja“.

I iz ovih općih ciljeva ekološke proizvodnje još jednom je potvrđena dvostruka uloga ekološke poljoprivrede. Ti se ciljevi mogu ispuniti samo ako se ujedno i poštuju načela ekološke proizvodnje u poljoprivredi. Kao osnovna načela mogu se izdvojiti (Uredba vijeća (EZ), 2007):

- „primjereno oblikovanje bioloških procesa i upravljanje biološkim procesima koji se temelje na ekološkim sustavima, uz iskorištavanje prirodnih resursa u okviru tih sustava, pomoću metoda koje:

- uključuju upotrebu živih organizama i postupaka strojne proizvodnje;
- uključuju uzgoj ratarskih kultura i stočarsku proizvodnju ili proizvodnju proizvoda akvakulture koji su u skladu s načelom održivog iskorištavanja ribolovnih resursa;
- isključuju upotrebu GMO-a i proizvoda proizvedenih iz GMO-a ili pomoću GMO-a, uz izuzetak veterinarskih lijekova;
- se temelje na procjeni rizika i, prema potrebi, primjeni mjera predostrožnosti i preventivnih mjera;
- ograničenje upotrebe sirovina iz vanjskih izvora. U slučajevima u kojim se zahtijeva upotreba sirovina izvana ili kada ne postoji odgovarajuća praksa i metode te se sirovine ograničavaju na:
 - inpute iz ekološke proizvodnje;
 - prirodne tvari ili tvari dobivene prirodnim putem;
 - mineralna gnojiva niske topivosti;
 - strogo ograničenje upotrebe kemijski sintetiziranih inputa na izvanredne slučajeve:
 - kada ne postoje odgovarajući postupci upravljanja; i
 - kada na tržištu nisu dostupni propisani vanjski inputi iz stavka ili
 - kada bi upotreba vanjskih inputa iz stavka dovela do neprihvatljivih posljedica za okoliš“.

Kao rezultat ekološke proizvodnje javlja se ekološki proizvod. Ekološki proizvod treba biti proizveden prema prethodno opisanim načelima. Dakle, to je onaj proizvod koji je proizveden sukladno odredbama o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Ekološki proizvođači podliježu strogoj kontroli, kao i sami proizvodi koji moraju biti certificirani i potvrđeni kao ekološki kako bi u konačnici mogli doći na tržište. Ekološki proizvodi i sastojci proizvoda moraju biti označeni na pravilan i propisan način. Na ambalaži također mora biti i označen eko-znak. Slika 1 prikazuje znak koji se nalazi na hrvatskim eko-proizvodima.

Slika 1. Hrvatski eko proizvod

Izvor: <https://www.agroportal.hr/vijesti/22457> (pristupljeno: 4. svibnja 2020.)

Kako se razvijala i sama ekološka proizvodnja i poljoprivreda, tako je raslo i tržište ekoloških poljoprivrednih proizvoda u svim članicama EU, pa tako i u RH. Danas se na takvom tržištu nalaze brojni proizvodi.

3.1. Tržište ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda

Točni podaci o tome koliko je točno veliko tržište ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u bilo kojoj državi, pa tako i u RH, uglavnom se ne mogu iskazati, već je jedino moguće iznijeti manje ili više pouzdane procjene temeljem određenih pokazatelja.

Što se Hrvatske tiče, procjene govore o oko 100 milijuna eura godišnje vrijednosti maloprodaje ekoloških proizvoda za 2017. godinu, što predstavlja nešto više od 2 posto vrijednosti ukupne maloprodaje prehrambenih proizvoda. Najveća je potrošnja voća i žitarica iz ekološkog uzgoja (Rak Šajn, 2018). U 2018. godini „udio vrijednosti maloprodaje ekoloških prehrambenih proizvoda u ukupnoj maloprodaji u Hrvatskoj je oko 2,5%, a u EU oko 5%. Prosječna vrijednost potrošnje ekološke hrane po stanovniku u Hrvatskoj 3 puta je manja od prosječne potrošnje u EU, koja iznosi preko 60 EUR“ (Hrvatska gospodarska komora, 2019). No, te procjene se odnose na cjelokupno tržište, odnosno maloprodaju ekoloških proizvoda, a veći dio proizvoda dolaze iz uvoza. Ipak, neosporno je da tržište ekoloških poljoprivrednih proizvoda, pa tako i onih domaćih, raste.

Službena kategorizacija ekoloških prehrambenih proizvoda ne postoji, no određeni autori iznijeli su svoje viđenje iste. Tako jedna kategorizacija ekološke proizvode dijeli na sljedeće proizvode (Petljak, 2010:102):

- „pekarski ekološki prehrambeni proizvodi,
- ekološki uzgojene žitarice i mahunarke,
- svježe voće i povrće iz ekološkog uzgoja,
- suho voće,
- proizvodi od soje, tofu, seitan, ulja i razne vrste octa,
- biljna mlijeka, deserti i napitci,
- dijetetski proizvodi,
- vitamini, minerali i dodatci prehrani
- ekološki čajevi i ljekovito bilje,
- dječja hrana,
- meso i mesne prerađevine iz ekološkog uzgoja,
- jaja i
- ostale prerađevine“.

Ponuda ekoloških proizvoda ovisi o potražnji istih. Danas se može reći da je ponuda široka, što nije bio slučaj u počecima ozbiljnijeg razvoja ekološke poljoprivrede u RH. Npr., istraživanje iz 2010. godine pokazalo je da najveći broj poduzeća (80%) za svoje prodavaonice nabavlja proizvode od soje, tofua, seitana, ulje i ocat, biljna mlijeka, deserte i napitke, dok su u asortimanu najmanje zastupljeni svježe voće i povrće, meso, mesne prerađevine i jaja. Potonji asortiman ima svega 10% poduzeća (Petljak, 2010:98).

U današnje vrijeme i naoko je jasno da tržište ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda raste, što pokazuje sama njihova zastupljenost na policama prodavaonica, supermarketa, trgovačkih lanaca, ali i sve veći broj specijaliziranih prodavaonica. Također, raste i prodaja preko interneta, prodaja na gospodarstvu te prodaja na sajmovima, manifestacijama i sl. To je rezultat pojačanog napora vlada država ali i veće svijesti potrošača o važnosti tih proizvoda i njihovim prednostima.

3.2. Mogućnosti financiranja

Mogućnosti financiranja ekološke poljoprivrede u RH značajno su povećane pristupanjem RH u EU. Postoje različiti programi i mjere poticanja ekološke poljoprivrede, tj. ekološke proizvodnje u poljoprivredi. Kako bi njih bilo moguće realizirati i ostvariti potpore potrebno je zadovoljiti određene uvjete.

„Jedan od osnovnih uvjeta za financiranje ekološke poljoprivrede sredstvima iz fondova Europske unije jest upis u Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji kojeg vodi Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju. Također, jedan od preduvjeta jest registracija poljoprivrednog zemljišta na kojem se obavlja ekološka proizvodnja u sustavu ARKOD. Da bi pokrenuli ekološki uzgoj, poljoprivrednici moraju podnijeti Zahtjev za ulazak u sustav potpore za Ekološki uzgoj prilikom kojeg se obvezuju na provođenje ekološkog uzgoja u trajanju od 5 godina“ (Stančić, 2016).

Npr., u Programu ruralnog razvoja RH 2014.-2020. Mjera 11 odnosi se na ekološki uzgoj. Cilj te mjere je potaknuti nove poljoprivrednike da se uključe u ekološku proizvodnju te da postojeći proizvođači nastave s takvom praksom. Time se umanjuju negativni učinci konvencionalne poljoprivrede i poboljšavaju odrednice kao što su kvaliteta voda, zraka i tla, plodnost tla, dobrobit životinja, zdravlje ljudi, itd.

Kod mjere 11 potpore je moguće dobiti za prijelaz na ekološke poljoprivredne prakse i metode te za plaćanja za održavanje ekoloških poljoprivrednih praksi i metodi. Potpora se može ostvariti za sljedeće skupine usjeva (Pokos, 2016:12).

- „oranice (podrazumijevaju se ratarske kulture, aromatično i ljekovito bilje)
- povrće
- višegodišnji nasadi (podrazumijeva se vinograd ili voćnjak)
- trajni travnjaci (podrazumijeva se livada, pašnjak ili krški pašnjak)“.

Potrebno je napomenuti da se od ove godine očekuje donošenje novih EU programa unutar fondova, čime će se otvoriti i nove mogućnosti financiranja poljoprivrede uopće, pa tako i ekološke poljoprivrede i proizvodnje. Trenutačno su na snazi programi za razdoblje 2014.-2020., a sljedeće razdoblje trebalo bi obuhvaćati 2021.-2027. U razdoblju 2014.-2020. izravna plaćanja u poljoprivredi, sukladno proračunu EU, iznose približno 293 milijarde EUR. To je

oko 72% ukupnog proračuna dodijeljenog Zajedničke poljoprivredne politike (u daljnjem tekstu: ZPP). Za izravna plaćanja godišnje potroši se više od 41 milijarda EUR. Izravna plaćanja u okviru ZPP obuhvaćaju oko 27% u odnosu na sva područja politika EU. 30% svih izravnih plaćanja u okviru ZPP-a odnose se na zelena plaćanja koja su direktno vezana uz načela ekološke poljoprivrede (Europska komisija, 2017:1).

To pokazuje predanost EU razvoju održive poljoprivrede te zaštiti prirode i okoliša. Ekološka poljoprivreda kao jedno od područja poljoprivrede ima svoje pozitivne strane, koje su se već mogle i naslutiti, no, također postoje i negativne strane ekološke poljoprivrede i takve proizvodnje. O tome se govori u narednom poglavlju.

3.3. Pozitivne i negativne strane

Pozitivne strane, odnosno prednosti ekološke poljoprivrede mogu se promatrati sa ekološke, ekonomske i sociokulturne razine. Ekološke prednosti već su se mogle uvidjeti, a neke od njih su pozitivan utjecaj na tlo, vodu i zrak (nezagađivanje), zdravija hrana i sl. No, postoje i druge prednosti kao što su izbjegavanje dalekih transportnih destinacija jer se prednost daje nabavljanju i korištenju hrane u bližoj okolini (potiče se lokalna proizvodnja).

S ekonomske strane, ekološka poljoprivreda zahtijeva mnogo više rada nego konvencionalna poljoprivreda. Zbog toga bi mogla utjecati na povećanje zaposlenosti. Stopa nezaposlenosti u RH vrlo je niska u ruralnim područjima, a brojne poljoprivredne površine neobrađene su. To predstavlja veliki potencijal (Puđak i Bokan, 2011:145). Posebno su izražene i mogućnosti razvoja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstva.

Sociokulturne prednosti ekološke poljoprivrede uključuju zaustavljanje deruralizacije i deagrarizacije. Ekološka poljoprivreda mogla bi biti jedan od faktora očuvanja ruralnih zajednica i kulture te tako utjecati i na stabilnost društvenih i prirodnih sustava. Ekološka poljoprivreda također bi mogla potencirati ulogu i značaj lokalne zajednice.

Postoje i negativne strane ekološke poljoprivrede. Prije svega, da bi mogla postojati ponuda ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, mora postojati i potražnja za istima. Iako se to možda ne čini na prvi pogled, ekološka poljoprivreda usko je povezana sa teorijom potrošača, točnije, ponašanjem potrošača.

„Teorija ponašanja potrošača pri kupnji ekoloških proizvoda polazi od pretpostavke da kupci pokazuju brigu o zaštiti okoliša i shodno tome oblikuju svoje stavove, namjere i kupnju ekoloških proizvoda. Danas su potrošači svjesni ozbiljnosti problema sve većeg onečišćenja i pitanja zaštite okoliša. Stoga, oni sve više pokazuju zanimanje i želju za kupnjom ekoloških proizvoda. Imaju pozitivan stav prema njima i sve više preferiraju poduzeća koja vode računa o zaštiti okoliša“ (Anić, Jelenc i Šebetić, 2015:370).

Potrošači koji pokazuju brigu za zaštitu okoliša i za svoje zdravlje ujedno su i spremniji kupiti ekološke prehrambene proizvode. S druge strane, svi oni drugi potrošači u pravilu nemaju velik motiv za kupovinom takvih proizvoda. Ekološki prehrambeni proizvodi tako većinom ciljaju na posebne skupine potrošača. Jedna od prepreka za kupovinu takvih proizvoda može biti i njihova cijena.

„Upravo (više) cijene ekoloških prehrambenih proizvoda predstavljaju negativnu prepreku koja prati ekološku poljoprivredu od početaka njenog razvoja. Koliko su cijene ekoloških prehrambenih proizvoda više od cijena konvencionalnih proizvoda ovisi o mnogim čimbenicima, prvenstveno o tržišnoj ponudi i potražnji“ (Brčić-Stipčević, Petljak i Guszak, 2010:150).

Negativne strane ekološke proizvodnje odnose se i na nejasne zakonske regulative koje mogu otežavati početak ekološkog uzgoja. Poljoprivrednici i uzgajajući često se i žale da im nedostaju pouzdane i točne informacije o ekološkoj proizvodnji. Ekološki proizvođači moraju poštovati stroga pravila i zakonske odredbe i tijekom čitavog procesa proizvodnje, prerade i distribucije voditi detaljne evidencije. Sve to dio poljoprivrednika odvraća od ekološkog uzgoja i proizvodnje.

4. Stanje ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj

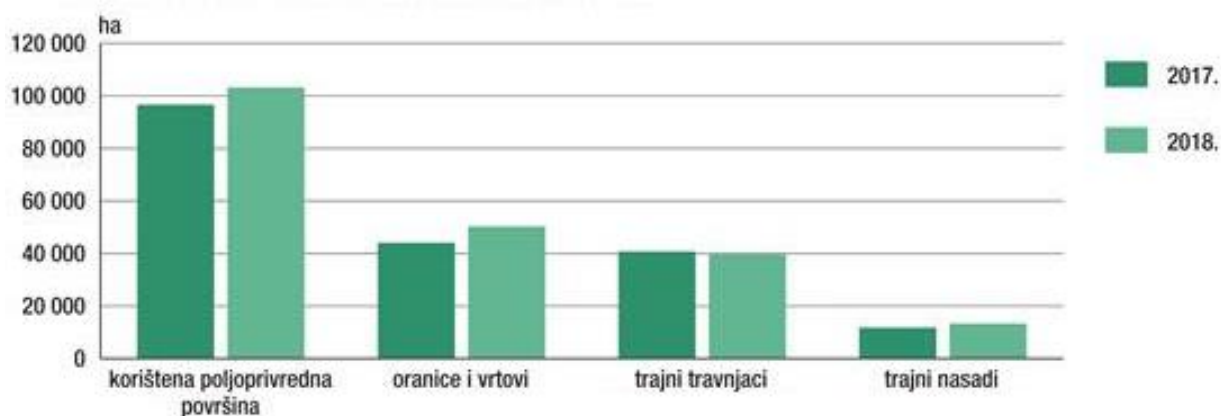
U 2018. godini bilo je registrirano 4 374 poljoprivrednih proizvođača te 368 poljoprivrednih prerađivača. U odnosu na 2017. godinu 8,7% je više registriranih proizvođača te 3,1% više registriranih prerađivača (Državni zavod za statistiku, 2019). U narednoj je tablici prikazano korištenje zemljišta po kategorijama.

Tablica 1. Korištenje zemljišta u ekološkoj poljoprivredi po kategorijama (u ha)

	2017.	2018.	Indeks 2018/2017
Korištena poljoprivredna površina	96 618	103 166	106,8
Oranice i vrtovi	44 083	50 281	114,1
Trajni travnjaci	40 745	39 575	97,1
Trajni nasadi	11 790	13 310	112,9

Izvor: DZS, 2019, pristupljeno: 6. svibnja 2020.

Veličina korištenih poljoprivrednih površina u 2018. godini veća je za 6,8% u odnosu na 2017. godinu. Oranice i vrtovi te trajni nasadi bilježe porast, dok trajni travnjaci bilježe blagi pad u korištenju u odnosu na 2017. godinu. Podatci su prikazani i grafički.

Grafikon 1. Korištenje zemljišta u ekološkoj poljoprivredi po kategorijama u 2018. godini

Izvor: DZS, 2019, pristupljeno: 6. svibnja 2020.

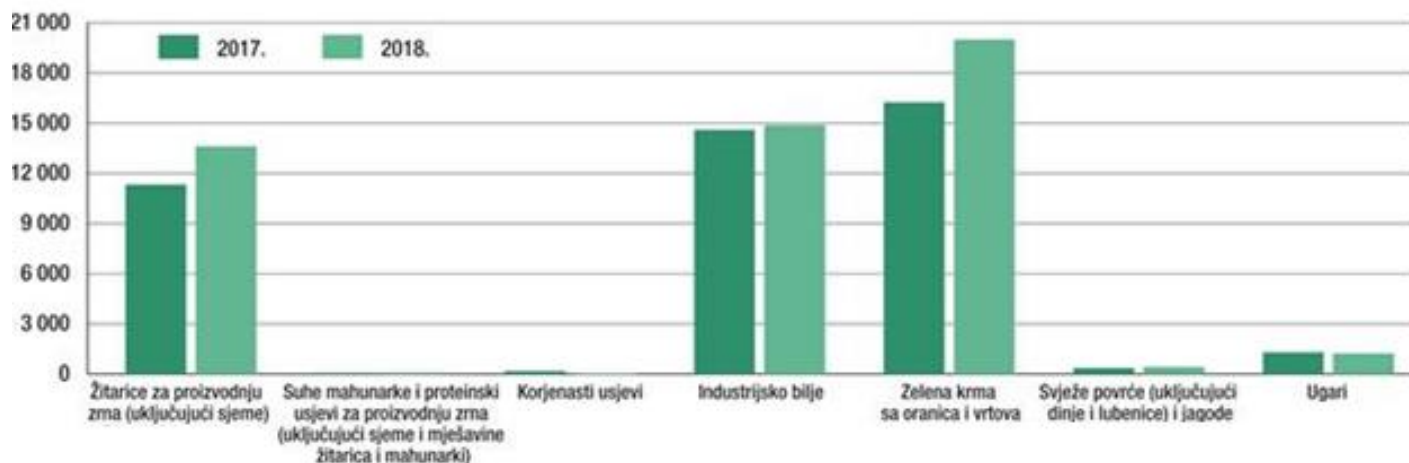
U tablici 2 prikazane su površine oranica i vrtova u ekološkoj poljoprivredi po kategorijama. Podatci su prikazani i grafički.

Tablica 2. Površine oranica i vrtova u ekološkoj poljoprivredi po kategorijama

Ekološki proizvod	2017.	2018.	Indeksi 2018/2017
Žitarice za proizvodnju zrna (uključujući sjeme)	11 326	13 612	120,2
Suhe mahunarke i proteinski usjevi za proizvodnju zrna (uključujući sjeme i mješavine žitarica i mahunarki)	76	90	118,4
Korjenasti usjevi	176	36	20,5
Industrijsko bilje	14 604	14 885	101,9
Zelena krma sa oranica i vrtova	16 248	20 002	96,4
Svježe povrće (uključujući dinje i lubenice) i jagode	359	422	123,1
Ugari	1 294	1 234	95,4

Izvor: DZS, 2019, pristupljeno: 6. svibnja 2020.

Najviše se proizvode zelena krma sa oranica i vrtova. Potom slijedi industrijsko bilje te žitarice za proizvodnju zrna. Određen udio predstavlja i svježe povrće, dok su ostali proizvodi zanemarivi, ukupno gledajući. Žitarice i industrijsko bilje bilježe porast u odnosu na 2017. godinu, dok zelena krma bilježi pad.

Grafikon 2. Površine oranica i vrtova u ekološkoj poljoprivredi po kategorijama

Izvor: DZS, 2019, pristupljeno: 6. svibnja 2020.

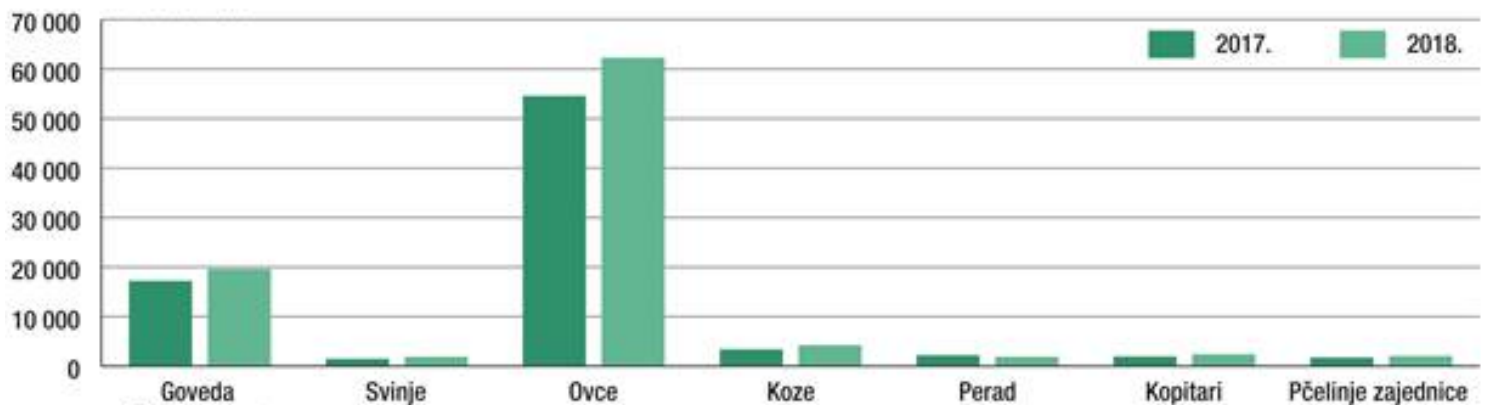
Što se tiče površina trajnih nasada, najznačajnija kategorija je voće, bobičasto voće i orašasto voće (osim agruma, grožđa i jagoda). Te površine iznose ukupno 10 390 ha te bilježe povećanje od 15,9% u odnosu na 2017. godinu. Značajnije kategorije su i grožđe (1 002 ha) te masline (1 872 ha). Važan podatak predstavlja i broj grla ekološki uzgojene stoke po vrstama. To je prikazano u tablici 3.

Tablica 3. Broj grla ekološki uzgojene stoke po vrstama u 2018.

Vrsta grla	Broj grla		Indeksi 2018/2017
	2017.	2018.	
Goveda	17 226	19 613	113,9
Svinje	1 468	1 887	128,5
Ovce	54 583	62 315	114,2
Koze	3 381	4 199	124,2
Perad	2 174	1 870	86,0
Kopitari	1 929	2 388	123,8
Pčelinje zajednice	1 721	2 022	117,5

Izvor: DZS, 2019, pristupljeno: 6. svibnja 2020.

Najviše je ovaca. Potom slijede goveda pa koze. Zanimljivo je da sve vrste grla bilježe rast u odnosu na 2017. godinu, osim peradi koja bilježi pad od 14%. Podatci su prikazani i grafički.

Grafikon 3. Broj grla ekološki uzgojene stoke po vrstama u 2018.

Izvor: DZS, 2019, pristupljeno: 6. svibnja 2020.

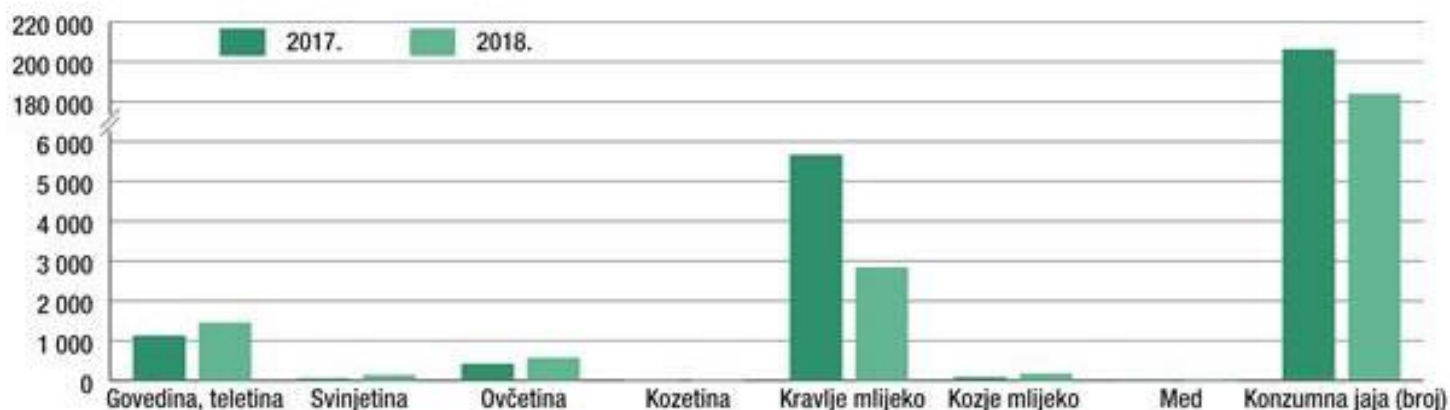
Još će se proučiti ekološki proizvodi životinjskog podrijetla iz ekološkog uzgoja. Podatci o tim proizvodima iskazani su u tablici 4.

Tablica 4. Ekološki proizvodi životinjskog podrijetla iz ekološkog uzgoja

	Ekološki proizvodi		Indeksi
	2017.	2018.	2018/2017
Govedina, teletina	1 133	1 456	128,5
Svinjetina	57	141	247,4
Ovčetina	424	571	134,7
Kozetina	13	17	130,8
Kravlje mlijeko (sirovo)	5 671	2 846	50,2
Kozje mlijeko (sirovo)	84	175	208,3
Med	29	31	106,9
Konzumna jaja (broj)	206 000	183 000	88,8

Izvor: DZS, 2019, pristupljeno: 6. svibnja 2020.

Najviše se proizvode ekološka konzumna jaja, no, jasno je da je te proizvode lakše i brže proizvoditi negoli neke druge. Ako se izuzmu jaja, najviše je proizvoda od kravljeg mlijeka. Što se tiče mesa, najviše je proizvoda od govedine i teletine. Podatci su također prikazani grafički.

Grafikon 4. Ekološki proizvodi životinjskog podrijetla iz ekološkog uzgoja

Izvor: DZS, 2019, pristupljeno: 6. svibnja 2020.

Postavlja se pitanje može li ekološka poljoprivreda sa trenutačnim resursima u RH biti pokretač gospodarskog razvoja i rasta. U 2018. godini prema podacima DZS-a ukupno je bilo korišteno 1.133.740 ha površina (DZS, 2019). Kao što je vidljivo iz tablice 1 korištene ekološke poljoprivredne površine iznose 103 166 ha. To znači da, prema površinama, ekološka poljoprivreda zauzima oko 9% udjela. Riječ je o značajnom udjelu.

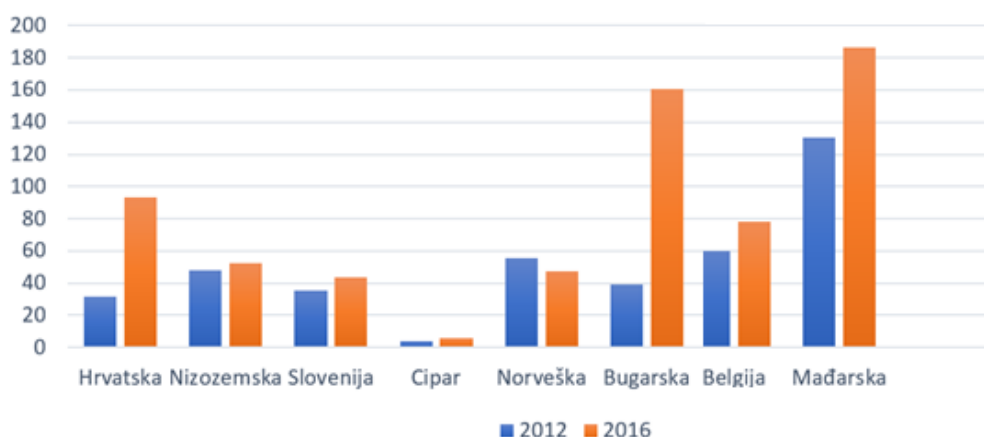
U posljednje vrijeme raste i udio poljoprivrede u BDP-u. Za 2018. godinu taj udio iznosio je nešto više od 2%. Podatci za ekološku poljoprivredu nisu poznati, no, pretpostavka je da bi oko jedne desetine tog udjela moglo otpadati na ekološku poljoprivredu (0,2%). To nije velik postotak, no, ne treba zaboraviti niti druge ekonomske pokazatelje ekološke poljoprivrede, kao što su broj zaposlenih, output i prodaja, output ekološke poljoprivredne djelatnosti, itd. Poznato je da je RH daleko od korištenja punog potencijala i mogućnosti poljoprivrede uopće, a isto se može reći i za ekološku poljoprivredu. O tome će više govora biti u narednim poglavljima.

4.1. Globalni rast i razvoj

„U svijetu raste udio ekološke proizvodnje u poljoprivredi. SAD i EU najveća su tržišta poljoprivrednih proizvoda iz ekološkog uzgoja. Hrvatska, kao dio tog tržišta, ima veliki potencijal za rast tog tipa proizvodnje. Kako je u Hrvatskoj regulativa usklađena sa Europskom unijom, ekološkim proizvođačima je otvoren put prema europskom tržištu!“ (Mešić i dr., 2016:563). Najveći i najbrži porast tržišta ekološke hrane i pića bilježi se u Sjevernoj Americi. U SAD-u i Kanadi porast vrijednosti tržišta raste više od desetljeća uz dvoznamenkasti porast (Akcijnski plan razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2011.-2016. godine, 2011).

U posljednjih nekoliko godina ekološka poljoprivreda doživljava sve već rast i razvoj. Razlozi za to već su spomenuti (sve izraženiji negativni aspekti konvencionalne poljoprivrede, povećana svijest potrošača, povećana potražnja, itd.), a rast i razvoj očituju se u različitim sastavnicama kao što su povećanje broja proizvođača ekoloških proizvoda, povećanje površina pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom, povećani prihodi od prodaje ekoloških poljoprivrednih proizvoda, itd.

Primjerice, ukupna površina pod ekološkom proizvodnjom u EU između 2012. i 2016. godine porasla je za 18,7% (<https://lokвина.hr/ekoloska-poljoprivreda/hrvatska/stanje-ekoloske-poljoprivrede>). Grafikon 5 pokazuje površine pod ekološkom proizvodnjom u odabranim zemljama.

Grafikon 5. Površine pod ekološkom proizvodnjom u EU u razdoblju 2012.-2016.

Izvor: Lokvina, 2018, pristupljeno: 7. svibnja 2020.

RH i Bugarska u tom su razdoblju imale najveće povećanje od preko 100%. U nekim državama došlo je i do smanjenja ekoloških poljoprivrednih proizvoda, no u većini država došlo je do povećanja. Razvoju ekološke poljoprivrede doprinosi i povećanje dohotka stanovnika koji sada mogu izdvojiti više novaca za nerijetko skuplje ekološke proizvode (naspram konvencionalnih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda).

4.2. Održivost i smjernice za daljnji razvoj ekološke poljoprivrede

S obzirom da ekološka poljoprivreda djeluje u službi održivog razvoja, jasno je da i ona sama mora biti održiva na duži rok. Za razliku od toga, smatra se da konvencionalna poljoprivreda na duži rok nije održiva, što je upravo i jedan od razloga sve većeg prelaska na ekološku poljoprivredu. Kako bi se dobio uvid u održivost potrebno je usporediti osnovne karakteristike ekološke i konvencionalne poljoprivrede, a to su (Srpak i Zeman, 2018):

- proizvodnost i učinkovitost proizvodnje,
- uporaba GMO,
- očuvanje okoliša,
- sigurnost hrane i zdravlje djece,
- očuvanje plodnosti zemljišta,
- razvitak i održivi razvitak ruralnih područja.

Po pitanju proizvodnosti i učinkovitosti proizvodnje rezultati istraživanja razlikuju se. Jedni istraživači tako tvrde da nema značajnih razlika u prinosima, dok drugi pak tvrde da se na ekološkim poljoprivrednim površinama ostvaruje oko 20% manje prinosa u odnosu na konvencionalne usjeve. Također se razlikuju nalazi po pitanju troškova energije, umjetnih gnojiva i pesticida.

„Samom primjenom ekološke poljoprivrede dolazi do smanjenja ukupne količine sintetičkih kemijskih tvari koje se ispuštaju u okoliš i hranu. No, i sama ekološka poljoprivreda u nekim izvanrednim situacijama dopušta uporabu nekolicinu tzv. prirodnih pesticida i herbicida a proizvedeni su od biljaka. Najznačajniji segment u cijelom tom postupku je pozitivan utjecaj sigurnosti na radnom mjestu, isto tako smanjeno zagađivanje podzemnih voda i okolnih ruralnih zajednica jer kad se smanji uporaba sintetičkih kemijskih tvari, smanjuje se i ukupna količina štetnih tvari u ekosustavu“ (Srpak i Zeman, 2018).

Po pitanju očuvanja okoliša konvencionalna poljoprivreda neodrživa je, dok, kao što je već rečeno, ekološka jest. Razlog zagađivanja u konvencionalnoj poljoprivredi ponajviše su uporaba različitih sintetičkih i kemijskih sredstava, kao i uzgoj monokultura na velikim površinama. Ekološka poljoprivreda za cilj ima smanjenje takvih praksi te postupanje sukladno odrednicama održivog razvoja.

U prilog održivosti ekološke poljoprivrede ide i sigurnost hrane i zdravlje jer ne korištenjem navedenih štetnih tvari smanjuju se i kemijski ostaci u prehrambenim proizvodima. Ipak, s druge strane nekorištenje određenih sintetskih spojeva dovodi u pitanje sigurnost hrane jer pesticidi i herbicidi su kontrolirali te opasnosti i rizike. Ipak, s obzirom na lokalno djelovanje ekološke poljoprivrede, ona i u ovom segmentu može biti održiva, a opisani nedostaci pokrivaju se i alternativnim načinima distribucije, skladištenja i prodaje.

Zanimljivo je da niti jedno istraživanje nije znanstveno dokazalo veću kvalitetu ekološki proizvedene hrane. Ekološka poljoprivreda održiva je i zbog očuvanja plodnosti zemljišta jer se uporabom stajskog gnojiva i mijenjanjem kultura povećava plodnost tla. S druge strane, umjetna gnojiva uništavaju strukturu tla.

Konačno, već je u ovom radu navedeno kako ekološka poljoprivreda doprinosi lokalnoj ekonomiji i zajednici. Ipak, potrebno je reći kako ekološki poljoprivredne površine i dalje zauzimaju značajno manji udio u ukupnim poljoprivrednim površinama. Intenziviranjem ekološke poljoprivrede potencirat će se i neki štetni efekti takve poljoprivrede, kao npr. veća potrošnja goriva i ovisnost o mehanizaciji. No, i dalje je riječ o manje štetnim efektima nego što je to slučaj sa konvencionalnom poljoprivredom.

Stoga smjernice za razvoj ekološke poljoprivrede moraju uvažavati prethodno iznesene nalaze. Također, za RH od velike je važnosti donošenje novog Akcijskog plana razvoja ekološke poljoprivrede jer trenutačno ne postoji aktualni plan (posljednji je bio za razdoblje 2011.-2016.).

5. Zaključak

Ekološka poljoprivreda uvažava potrebe za poljoprivrednim i prehrambenim proizvodima, uz istodobno uvažavanje zaštite prirode i okoliša, dobrobiti životinjskog i biljnog svijeta, itd. Riječ je o relativno novijoj grani, odnosno području poljoprivrede. U Hrvatskoj se ekološka poljoprivreda počinje intenzivnije razvijati otkako je Hrvatska dobila status kandidatkinje za ulazak u Europsku uniju.

Još od 2001. godine pa do danas prisutan je porast broja proizvođača, ekoloških površina, potpora za poljoprivrednike, što je sve zapravo rezultat povećane uloge države u subvencioniranju domaćih proizvođača ekoloških proizvoda. Zbog toga iz godine u godinu rastu i uloga i značaj ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj.

Procjene govore da je ukupna maloprodajna vrijednost ekoloških proizvoda u 2017. godini u Hrvatskoj bila oko 100 milijuna eura. To je nešto više od 2% ukupne maloprodaje prehrambenih proizvoda. No, u to su uključeni i ekoloških prehrambeni proizvodi iz uvoza. I drugi statistički podaci relativno su manji u odnosu na ukupnu poljoprivrednu djelatnost, pa čak i u odnosu na udio u bruto domaćem proizvodu.

Ipak, u posljednje vrijeme raste i udio poljoprivrede u BDP-u. Za 2018. godinu taj udio iznosio je nešto više od 2%. Podatci za ekološku poljoprivredu nisu poznati, no, pretpostavka je da bi oko jedne desetine tog udjela moglo otpadati na ekološku poljoprivredu (0,2%). Iako nije riječ o velikim postotcima, oni su ipak značajni i ekološka poljoprivreda može biti pokretač rasta i razvoja Hrvatske. S uma ne treba smetnuti da je u toj grani poljoprivrede povećana potražnja za zaposlenicima, što pak utječe na ukupnu zaposlenost. Prehrana čovjeka bila bi zdravija što bi potencijalno moglo poboljšati i ukupnu zdravstvenu sliku. Povećava se svijest o važnosti zaštite okoliša, flore i faune, što pak posljedično može dovesti i do upotrebe obnovljivih izvora energije i druge zelene prakse koje su važne odrednice razvoja u razvijenim zemljama svijeta. Dobar pokazatelj je i taj što Hrvatska, uz Bugarsku, ima najveći rast ekološke poljoprivrede u Europskoj uniji. Ekološka poljoprivreda neupitno je održiva, no Vlada treba donijeti strateške odrednice za njen daljnji razvoj.

Popis literature

1. Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2011.-2016. godine.
2. Anić, I.D.; Jelenc, L.; Šebetić, N. (2015). Istraživanje demografskih obilježja i ponašanja kupaca ekoloških prehrambenih proizvoda u Karlovačkoj županiji. *Ekonomika misao i praksa* 2, str. 367-388.
3. Brčić-Stipčević, V.; Petljak, K.; Guszak, I. (2010). Što utječe na kupovinu ekoloških prehrambenih proizvoda? Proceedings of 2nd International Conference „Vallis Aurea-focus on: Regional Development“, str. 149-155.
4. Državni zavod za statistiku (2019). Ekološka proizvodnja u 2018. Priopćenje 51 (1.1.19.)
5. Europska komisija (2017). Objašnjenje ZPP-a: Izravna plaćanja za poljoprivrednike u razdoblju 2015.-2020. Europska unija: Ured za publikacije.
6. Grahovac, P. (2005). *Ekonomika poljoprivrede*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga
7. Gugić, J. (2017). Pregled stanja i perspektiva razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj. *Glasnik Zaštite Bilja* 40 (3), str. 20-30.
8. Hrvatska gospodarska komora (2018). Potrošnja eko prehrambenih proizvoda 3 puta manja od prosjeka EU. URL: <https://www.hgk.hr/potrosnja-eko-prehrambenih-proizvoda-3-puta-manja-od-prosjeka-eu-najava> (6. svibnja 2020.)
9. Jug, D. (2016). Poljoprivreda – dionik kauzalnosti klimatskih promjena. *Diacovensia*, 24 (1), str. 65-79
10. Lokvina (2018). Stanje ekološke poljoprivrede. URL: <https://lokvina.hr/ekoloska-poljoprivreda/hrvatska/stanje-ekoloske-poljoprivrede> (7. svibnja 2020.)
11. Mešić, A. i dr. (2016). Ekološka biljna proizvodnja u Hrvatskoj i njezino označavanje. *Glasilo biljne zaštite* 16 (6), str. 563-577.
12. Ministarstvo poljoprivrede (2018). Uloga i značaj ekološke proizvodnje. URL: <https://www.savjetodavna.hr/2018/11/28/uloga-i-znacaj-ekoloske-proizvodnje/> (5. svibnja 2020.)
13. Ministarstvo poljoprivrede. Ekološka proizvodnja. URL: <https://poljoprivreda.gov.hr/ekoloska/199> (3. svibnja 2020.)
14. Nacionalna klasifikacija djelatnosti 2007. – NKD 2007.

15. Petljak, K. (2010). Istraživanje kategorije ekoloških prehrambenih proizvoda među vodećim trgovcima hranom u Republici Hrvatskoj. *Tržište* 22 (1), str. 93-112
16. Petljak, K. (2011). Pregled razvoja i obilježja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj. *Ekonomski vjesnik* 24 (2), str. 382-395.
17. Pintarić, K., Dolonec, S., Štambuk, S. (1996). Zaštita okoliša u razvoju seoskih područja. *Sociologija i prostor*, (133-134), str. 207-210.
18. Pokos, V. (2016). Poljoprivreda i očuvanje prirode. *Glasnik zaštite bilja*, 39 (5), str. 4-13
19. Puđak, J.; Bokan, N. (2011). Ekološka poljoprivreda – indikator društvenih vrednota. *Sociologija i prostor* 190 (2), str, 137-163.
20. Republika Hrvatska (2011). Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2011.-2016. Zagreb: Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja
21. Sofilić, T. (2014). Onečišćenje i zaštita tla. Sisak: Metalurški fakultet.
22. Srpak, M.; Zeman, S. (2018). Održiva ekološka poljoprivreda. Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu 9 (2), str. 68-75.
23. Stančić, Z. (2016). Financiranje ekološke poljoprivrede novcem iz EU fondova. URL: <https://konzalting.eu/financiranje-ekoloske-poljoprivrede-novcem-iz-eu-fondova/> (5. svibnja 2020.)
24. Uredba Vijeća (EZ) br. 834/2007 od 28. lipnja 2007. o ekološkoj proizvodnji i označivanju ekoloških proizvoda i stavljanju izvan snage Uredbe (EEZ) br. 2092/91
25. Zakon o poljoprivredi. Zagreb: Narodne novine, br. 118/18

Popis tablica, slika i grafikona

Popis tablica

Tablica 1. Korištenje zemljišta u ekološkoj poljoprivredi po kategorijama (u ha).....	16
Tablica 2. Površine oranica i vrtova u ekološkoj poljoprivredi po kategorijama	17
Tablica 3. Broj grla ekološki uzgojene stoke po vrstama u 2018.	18
Tablica 4. Ekološki proizvodi životinjskog podrijetla iz ekološkog uzgoja	19

Popis slika

Slika 1. Hrvatski eko proizvod.....	11

Popis grafikona

Grafikon 1. Korištenje zemljišta u ekološkoj poljoprivredi po kategorijama u 2018. godini .	16
Grafikon 2. Površine oranica i vrtova u ekološkoj poljoprivredi po kategorijama.....	18
Grafikon 3. Broj grla ekološki uzgojene stoke po vrstama u 2018.....	19
Grafikon 4. Ekološki proizvodi životinjskog podrijetla iz ekološkog uzgoja	20
Grafikon 5. Površine pod ekološkom proizvodnjom u EU u razdoblju 2012.-2016.	21